

СТАНОВИЩЕ

**за дисертацията на Дарина Йорданова Стоименова, редовен докторант
в Катедра „Философия“ на Философския факултет в СУ „Св. Кл.**

Охридски“ на тема:

„НОРМАТИВНОСТТА В ПОЗНАВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС“

**за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по
философия**

Дисертацията се състои от увод, две части с по 4 глави, заключение и библиография, общо 157 страници. Библиографията включва 55 заглавия, от които 18 на кирилица и 37 на латиница. Реалният брой използвани заглавия обаче е по-голям, тъй като някои от източниците, цитирани в бележките под линия, не фигурират в библиографията.

На първо място, дисертацията е интересна с това, че търси нормативността в познавателния процес, осъществяван в мащабите на индивида. Напротив, когато обикновено се говори за познавателни норми, се имат предвид нормите в наиндивидуалното познание, най-вече в науката; тогава изследването се превръща в логическо, и това е доста разработено поле. Как обаче в реално протичащия процес на познанието при отделния индивид се „промъкват“ норми, т.е. публично достъпни (и вероятно публично формирани) изисквания и стандарти за познание, е малко изследвана тема. Също така трябва да се отбележи, че с избора на този предмет на изследване дисертацията излиза извън традиционно очертаните граници на философията и осъществява един интердисциплинен проект, засягащ постиженията на съвременната когнитивна наука, и преди всичко на невронауката. Самото тематизиране на този тип норми в тачи „част“ на познавателния процес вече е принос на дисертацията.

Двете основни цели, които се преследват в текста, са намирането на подкрепа (логико-аргументативна и експериментално-емпирична) за нормативното формиране на познавателния процес в мащабите на индивида и очертаване на промените, които нормирането предизвиква в осъществяването на биологично заложените познавателни функции на човека (срв. с. 3 от дисертацията). Задачите, които се решават за постигането на тези цели, включват моделиране и изследване на получените модели на основните познавателни процеси – възприятие, памет и внимание, както и установяване на нормативните системи, които изпълняват формиращи функции (с. 4-6). Тези задачи детерминират и структурата на двете глави на дисертацията.

В първата част обект на изследване са теориите за възприятието, паметта и вниманието в съвременната философия, като моделирането става на основата на начина, по който се решава проблемът за външния свят. За възприятието са построени модели на директния и индиректния реализъм и идеализма, като специално внимание се отделя, в рамките на директния реализъм, на дизюнктивистката теория. Тези модели позволяват на докторантката да установи локациите на проникване на нормативност, като развитие на перцептивните способности в общността, към която принадлежи агентът на познанието, себекоригирането на агента в процеса на осъществяване на познанието и т.н. В главата за паметта най-интересната находка е нормирането на познанието чрез модифицирането на запаметяването с оглед на съществуващите описания на действителността. Моделите на вниманието изследват най-вече отношението между съзнателно насочено и бегло внимание, като и в двата случая се откриват ходове за нормиране. Четвъртата глава се занимава с начините, по които е възможно да бъдат нормативно формирани и оценявани способностите на агента, както и тези, по които различните нормативни и оценяващи системи допускат и гарантират нормирането.

Основният извод позволява прогнозата, че „Употребата на технологии за коригиране/подобряване на човешките познавателни способности или за генно модифициране на био-ниво могат да изпълнят условието за гарантирани надеждни способности. Но тези способности ще бъдат нормативно надеждни само спрямо описанието, поддържано от научния реализъм, защото самите технологии са създадени в неговите рамки и норми. Така всички способности биват включвани/изключвани според класификационната система на конкретното описание.“ (Автореферат, с. 16)

Втората част разглежда различните нормативни системи и издига тезата за тяхната несъизмеримост, която се обхваща от понятието „епистемична перспектива“. Както отбелязва докторантката, „Колкото повече се интернализира нормативната система или т.нар. описание на реалността от агента на познанието, толкова по-малко той ползва тази реалност актуално в 4D за източник на своето познание. За сметка на това се увеличава ползването на офлайн (правилно и нормирано) познанието, а реалността в 4D е само повод то да се задейства.“ (Автореферат, с. 17) Това се прави най-вече в първа и втора глава, където се разглежда ролята на общността за интернализирането на нормативността от индивидите. В третата глава се разработва по-подробно понятието за епистемична перспектива, чрез което се обяснява формирането (нормативно) на познавателния процес у агентите, а в четвъртата се занимава с промените, които настъпват в познавателния процес в резултат на прилагането на нормативността. Най-интересно тук е обяснението на работата на познанието „офлайн“, с която редовно се срещаме във всекидневието си, както и обосноваването на тезата, че нормите са възникващи, а не предзададени, което е в унисон с натуралисткия проект в епистемологията, предпочитан от авторката.

Езикът на изложението е съвременен и в същото време достъпен, тезите са представени ясно и са защитени убедително. Докторантката е демонстрирала висок професионализъм. Няма да правя критични бележки, защото съм направила множество такива в процеса на разработване на дисертацията и повечето от тях бяха взети под внимание. Разбира се, не твърдя, че дисертацията е съвършена, но съм съгласна с приносите, макар и някои от тях да не са формулирани достатъчно прецизно.

Въз основа на гореизложеното ще гласувам с категорично „да“ за присъждането на Дарина Стоименова на образователната и научна степен „доктор“ по философия.

26.03.2015

София
Карагеоргиева

проф. дфн Анета